

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ

УДК339.9:331.522.4

МІЖНАРОДНА МІГРАЦІЯ РОБОЧОЇ СИЛИ: УКРАЇНСЬКИЙ АСПЕКТ

І. В. Горбачова, к.е.н., доцент, Житомирський національний агроекологічний університет

Проаналізовано сучасні тенденції розвитку системи міжнародної міграції робочої сили. Надані пропозиції відносно підвищення ефективності участі України в процесах міжнародної міграції робочої сили та удосконалення державної міграційної політики України.

Ключові слова: міграція, трудова міграція, міжнародна міграція робочої сили, глобалізація, міграційна політика.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується посиленням глобалізаційних процесів, однією із форм прояву яких є трудова міграція. Її активізація спричинена зростанням кількості транснаціональних корпорацій, які поширюють свою діяльність на нові ринки, що потребує чималої кількості кваліфікованої та водночас дешевої робочої сили. В даному контексті дослідження тенденцій міжнародної трудової міграції має велике практичне значення. Міжнародна міграція є вагомим фактором соціально-економічного розвитку країн-донорів, що змушує напрацьовувати набір стратегій з метою запобігання негативним тенденціям. Для здійснення довгострокової програми розвитку Україні необхідно визначити головні принципи цієї стратегії й засоби її здійснення з метою реалізації відповідної зовнішньоекономічної доктрини нашої держави.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Міжнародна трудова міграція робочої сили посідає чинне місце в системі міжнародних економічних відносин. Дослідження цієї проблеми завжди є актуальним та корисним щодо розгляду економічних відносин між країнами світу. Низку проблем міжнародної трудової міграції досліджено в працях таких вчених-економістів як: В. Врум, П. Кругман, І. Івахнюк, М. Філіп, І. Маноло. Дані проблеми розглядалися і в працях вітчизняних вчених: В. Козик, Л. Панкова, Н. Даниленко, В. Ткач, Г. Балабанова, В. Геєць, М. Долішній та ін. Проте, невирішеність багатьох питань в даній сфері визначає необхідність поглиблення наукових досліджень.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз тенденцій та особливостей міжнародної трудової міграції робочої сили, визначення участі України в цих процесах та розробка прикладних рекомендацій. Досягнення зазначеної мети обумовило необхідність вирішення таких завдань:

Ø охарактеризувати тенденції процесів міжнародної трудової міграції робочої сили;

Ø визначити основні причини та наслідки міжнародної трудової міграції для країн – донорів та для приймаючих країн;

Ø з'ясувати основні проблеми та наслідки трудової міграції робочої сили для України;

Вісник Сумського національного аграрного університету

Ø надати рекомендації та визначити перспективи щодо регулювання та розвитку процесів міграції робочої сили.

Результати досліджень. Вільне або примусове переміщення людей відбувалося завжди – настільки, наскільки «вистачає» історичної пам'яті людства. Серед причин, що впливають на міграцію, вирізняють неекономічні та економічні. До першої групи включаються політико-правові, релігійні, етнічні, екологічні, освітньо-культурні, психологічні чинники. До економічних факторів слід віднести насамперед наявність країн із різним рівнем соціально-економічного розвитку, що викликає переміщення робочої сили з бідних країн до країн з високим рівнем життя; стан національного ринку праці й тенденції його розвитку; структурну перебудову економіки, яка супроводжується зростанням потреб у робітниках високої кваліфікації, з одного боку, та наявністю структурного безробіття, з іншого; зростання масштабів міграції капіталу, функціонування транснаціональних корпорацій, спільних підприємств тощо.

Аналіз чисельних наукових праць, присвячених міжнародній міграції робочої сили, дозволяє стверджувати, що посилення міграційного руху переважно відбувається під впливом економічних факторів. Формуючи причини світової міграції слід розрізняти необхідні та достатні умови її здійснення. Економічні чинники створюють необхідні умови, однак самі по собі вони не можуть вважатися достатніми умовами трудової міграції. Це означає, що при наявності економічних чинників, міграція може й не відбутися доти, доки певна подія в особистому житті не прискорить її і не стане поштовхом до руху. Тому домінуюча роль належить економічним чинникам, які діють у взаємозв'язку й взаємозалежності з іншими факторами.

В останні десятиліття ХХ ст. міжнародна міграція робочої сили стала однією зі складових процесу глобалізації світової економіки. З одного боку, глобальні зміни у наш час супроводжуються інтенсифікацією міжнародних міграційних процесів, з іншого – підтверджено, що люди мають меншу мобільність, ніж гроші, товари або ідеї. Люди завжди належать будь – якій країні, залежні від паспортів, віз, дозволів на проживання й ко-

нюнктури ринку праці. Сьогодні можна говорити про глобальні зміни світового міграційного порядку. Негативні наслідки світової фінансово-економічної кризи призвели до погіршення ситуації на внутрішньому ринку праці, коли зростає рівень безробіття, підвищується навантаження на держбюджет в різних країнах світу. За цих умов уряди країн переглядають власну міграційну політику, намагаючись лімітувати доступ на внутрішній ринок низько кваліфікованої іноземної робочої сили, щоб дати можливість працевлаштуватися національній робочій силі.

Країнам з перехідною економікою доводиться реагувати на виклики глобального міграційного режиму. Зростаюча поляризація світу на бідні та багаті країни, що здійснює небувалий міграційний тиск одних країн на інші. Також стає очевидною криза управління міграцією з боку держав, що знаходить прояв у масовому поширенні нелегальної міграції. Існує також суперечність між концепцією прав людини і національними інтересами держав.

На теперішній час лідером серед країн Європи з прийому іноземців є Німеччина. Дослідження свідчать, що основна кількість іноземців (приблизно 75%) мешкають лише у п'яти країнах Європи: Німеччині, Іспанії, Великобританії, Італії та Франції. Причиною саме такого розташування мігрантів є те, що ці 5 країн є найбільшими в Європі.

Якщо говорити про Україну, то за часів незалежності формування ринкових методів господарювання відбувалося в умовах гострих кризових явищ в економічному, соціальному й політичному житті. Ринкова трансформація економіки України здійснюється вкрай не послідовно і безсистемно, що призвело до зростання негативних явищ, поглиблення господарського хаосу.

Зростання відкритості українського суспільства, зняття обмежень на перетин державного кордону, забезпечення вільного пересування громадян неминуче призвело до дедалі більшого втягнення України в міжнародний обмін робочою силою. Економічні труднощі спричинені кризою, безробіття та неповна зайнятість, низькі трудові доходи, затримки з виплатою зарплатні примусили багатьох людей шукати заробітку за кордоном.

Спеціальні дослідження та експертні оцінки дають підставу стверджувати, що реальна кількість працівників-мігрантів у десятки, а той у сотні разів більша за офіційну. Наприклад, за даними проведеного у 2012 р. Державним комітетом статистики України обстеження «Життєві шляхи населення України», чисельність українських громадян, які працюють за кордоном, становить щонайменше 1 млн. осіб [1]. Згідно із результатами загальнонаціонального соціологічного моніторингу, який був здійснений Інститутом соціології НАН України, досвід тимчасової трудової міграції за кордон набули члени 10,2 % українських сімей

[1].

У Росії лише офіційно (на основі ліцензій Федеральної міграційної служби цієї країни) працює близько 200 тис. українських громадян, загальна ж кількість українців, які працюють у цій країні, оцінюється в 1 млн [3]. За даними обстеження Держкомстату 2012 р., 35,1 % заробітчан мали дозвіл на проживання та роботу, 39,3 % – тимчасову реєстрацію, жодного офіційного статусу перебування за кордоном не мали 25,6 % мігрантів [1]. Збільшується ймовірність поширення нелегальних форм трудової міграції (у Росії, Греції, Іспанії, Італії, Португалії, в країнах Центральної та Східної Європи) за рахунок різного за обсягом тіньового сектору економіки в приймаючих країнах.

Процес еміграції населення з України пояснюється такими причинами:

- Ø структурна перебудова економіки і нестабільна ситуація на внутрішньому ринку праці, як наслідок економічних перетворень та змін;

- Ø велика різниця в умовах життя і рівня заробітної плати в Україні та країнах Заходу;

- Ø відсутність перспектив професійного зростання для багатьох здібних людей;

- Ø недостатній рівень безпеки громадян (як правової, так і економічної); незахищеність прав власності;

- Ø економічна нестабільність у країні й невизначеність шляхів виходу з неї.

В Україні за 2012 рік одержали вид на мешкання 14953 іноземця, зокрема, дозвіл на роботу – 8100 людей [3]. Це родичі українців та іноземців, що вже мають вид на мешкання, дітячі науки, культури, біженці, які мешкають у нас більше трьох років. Решта – це студенти, що тимчасово мешкають у країні. Уряд України підвищив квоту щодо іноземців, які можуть отримати вид на мешкання в 2012 р. Статистика ж відносно українців, що мешкають в країнах ЄС та дані Євростату не є достатньо точними, бо не враховують українців, які отримують дозвіл на сезонні роботи, також статистика не враховує нелегальних мігрантів. Отже, відомості про масштаби міжнародної міграції робочої сили є достатньо приблизними.

В країнах походження міграція може полегшити наявне безробіття й принести їм певні валютні доходи у вигляді:

- Ø іноземної валюти як наслідок грошових переказів мігрантів;

- Ø податків з прибутку фірм-посередників;

- Ø особистого інвестування мігрантів;

- Ø капіталовкладень від країн – імпортерів робочої сили, що надходять в країни – експортери міждержавними каналами;

- Ø субсидій благодійних фондів і міжнародних організацій.

Країни – імпортери робочої сили разом із потоком мігрантів отримують наступні позитивні наслідки:

Ø підвищення конкурентоспроможності товарів, до виробництва яких залучаються імігранти, за рахунок скорочення витрат (зокрема фонду заробітної плати), що призводить до підвищення темпів зростання економіки країни;

Ø стимулювання внутрішнього сукупного попиту з боку мігрантів;

Ø економію коштів на підготовку кваліфікованих спеціалістів, на соціальні програми, купівлю патентів, ноу – хау, ліцензій у інших державах;

Ø надання додаткової еластичності внутрішньому ринку праці шляхом посилення конкуренції у сфері пропозиції робочої сили.

Сьогодні, враховуючи транзитне становище України у руху робочої сили в напрямках Схід – Захід (й у зворотному напрямку) нагальною є проблема, пов'язана з екстрадицією нелегальних мігрантів на батьківщину. Завдячуючи нерегульованості даної проблеми Україна на даний момент відчутних збитків щодо фінансування цих процесів немає. Нагальною є проблема підготовки й підписання двохсторонніх міжнародних договорів щодо цієї проблеми. Враховуючи розвиток процесів глобалізації, світової економіки, участь країн з перехідною економікою у цих процесах слід шукати шляхи ефективної міграційної взаємодії держав, яка б забезпечувала додержання взаємної вигоди для країн –донорів та країн – реципієнтів.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Процеси міжнародної міграції робочої сили є невід'ємною складовою розвитку міжнародних економічних відносин. Сьогодні ці відносини відчують помітний вплив процесів світової глобалізації. Глобалізація суттєво прискорює процеси міжнародної міграції робочої сили. Україна приймає активну участь в міжнародній міграції робочої сили. Ця участь має певні протиріччя й потребує удосконалення. Проведений аналіз основних проблем зовнішньої трудової міграції

населення України свідчить про наявність суттєвої загрози втрати нашої державою частки свого людського капіталу. Зовнішня трудова міграція все ще залишається природною реакцією населення в умовах нерозвиненості та деформованості внутрішнього ринку праці, масового галузевого і регіонального безробіття.

Вирішення даної проблеми вимагає: зростання реальної заробітної плати, як основного джерела грошових надходжень населення та важливого стимулу до трудової активності; удосконалення законодавства та реформування органів виконавчої влади у сфері міграції та забезпечення скоординованої діяльності різних відомств та органів влади всіх рівнів у сфері реалізації міграційної політики; посилення соціальної відповідальності роботодавців за використання робочої сили, ролі соціального партнерства у розв'язанні проблем зайнятості населення та поліпшення ситуації на національному ринку праці тощо.

Розглядаючи міжнародну міграцію робочої сили слід розрізняти необхідність і можливість її здійснення. Наслідки міграції залежать від того, чи є певна країна, країною – постачальником, або країною – користувачем іноземної робочої сили. У загальносвітовому масштабі міжнародна міграція робочої сили зумовлює оптимізацію розміщення продуктивних сил, вирівнювання цін на головний фактор виробництва. Процес еміграції фахівців потребує ретельного аналізу й розробки спеціальних заходів. Насамперед, необхідно створити в Україні належні соціально – економічні, організаційні, правові умови для створення умов життя, навчання, розвитку економіки та особистості.

Задля прискорення цього процесу, держава повинна повернутися «обличчям» до розвитку науки, підвищити її фінансування, обрати інноваційно-інвестиційний шлях економічного зростання тощо.

Список використаної літератури:

1. Праця України за 2012 рік: стат. зб. / Держкомстат України. – К., 2012. – С. 245-246.
2. Peter Stalker. Workers Without Frontiers. The Impact of Globalization on International Migration. – JLO, Lynne Reiner Publishers, USA, 2000. – P. 20-27.
3. Ткач В.Ю. Європейський ринок праці в системі міжнародної міграції трудових ресурсів / В.Ю. Ткач // Економіка АПК. – 2012, № 2. – С. 138-143.

Горбачева И.В. Международная миграция рабочей силы: украинский аспект

Проанализировано состояние современного этапа международной миграции рабочей силы и участие Украины в ней. Предоставлены предложения относительно повышения эффективности участия Украины в процессах международной миграции рабочей силы и улучшения государственной миграционной политики Украины.

Ключевые слова: миграция, трудовая миграция, международная миграция рабочей силы, глобализация, миграционная политика.

Gorbacheva I.V. International labor migration: ukrainian aspect

Consisting of the modern stage of international migration of labour force and participation of Ukraine is analysed of it. Given suggestion in relation to the increase of efficiency of participation of Ukraine in the processes of international migration of labour force and improvement of public migratory policy of Ukraine.

Keywords: migration, labour migration, international migration of labour force, globalization, migratory policy.

Дата надходження до редакції: 19.03.2014 р.
Рецензент: д.е.н., професор Монастирський Г.Л.

УДК 336.244

ТРАНСФОРМАЦІЯ МИТНО-ТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В КОНТЕКСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МИТНИХ АЛЬЯНСІВ

К. І. Новікова, к.е.н., доцент, Академія митної служби України
А. І. Турик, менеджер, ПП «ВКФ Піаніт»

Проаналізовано сучасний стан використання інструментів митно-тарифного регулювання в Україні, в країнах Європейського Союзу та Митного союзу. Досліджено проблеми та перспективи управління зовнішньоекономічною діяльністю у контексті створення зони вільної торгівлі з ЄС та приєднання до Митного союзу. Запропоновано низку практичних заходів щодо оптимізації інструментів митно-тарифного регулювання.

Ключові слова: митний тариф, глибока та всеохоплююча зона вільної торгівлі, лібералізм, протекціонізм, зовнішньоекономічна діяльність.

Постановка проблеми. Одним з інструментів економічної відкритості є регіональні торговельні союзи, які можуть бути створені в різних формах, починаючи від зон вільної торгівлі до економічного та валютного союзу. Світовий досвід підтверджує, що саме рух від нижчого ступеня інтеграції до вищого поряд з вирішенням проблемних економічних, соціальних та політичних питань здатний забезпечити значне зростання макроекономічних показників та покращення рівня життя населення країни. Для сприяння активності зовнішньоекономічної діяльності країни об'єднуються у так звані митні альянси, які являють собою об'єднання, що мають ознаки угоди про вільну торгівлю та митний союз. Країни – учасниці альянсів мають узгоджену тарифну позицію щодо третіх країн та гармонізоване законодавство у галузі митного регулювання. Існування митних альянсів країн світу підтверджує доцільність їх створення для стимулювання економічного зростання у країнах-членах на основі лібералізації руху капіталу, товарів та послуг в межах альянсу та руху до подальшого ступеня інтеграції – створення спільного ринку та економічного союзу.

Аналіз останніх джерел досліджень і публікацій. Значний внесок у вирішення складних проблем побудови ефективного митно-тарифного механізму в умовах інтеграційних процесів зробили вітчизняні вчені І. Бережнюк, І. Бураковський, О. Гребельник, О. Єгоров, Я. Жаліло, І. Іващук, І. Карамбович, Б. Кормич, Т.

Корнева, Т. Мельник, П. Пашко, Л. Письмаченко, А. Сменковський та ін. Шляхи розвитку митно-тарифної політики у контексті приєднання до таких економічних альянсів, як Європейський Союз та Митний союз активно розглядалися науковцями протягом останніх 5 років. Однак, у зв'язку з останніми політичними подіями та нестабільним економічним становищем України є необхідність дослідити всі умови вступу до цих економічних союзів, та зважити всі зиски та ризики для митно-тарифного регулювання ЗЕД.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз концептуальних засад митно-тарифного регулювання в Україні та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення митного тарифу в контексті приєднання до митних союзів.

Викладення основного матеріалу дослідження. Жодна держава не може існувати без здійснення регулювання зовнішньоекономічної діяльності з метою забезпечення захисту національних інтересів на світовому ринку та повноцінного розвитку національної економіки. Одними із найбільш ефективних методів такого регулювання володіє митно-тарифна політика. Якщо порівнювати митно-тарифні заходи регулювання ЗЕД на початку 90-х рр. з сучасними, то можна з упевненістю сказати, що зараз Україна має розвинуту митно-тарифну політику, але вона потребує подальшого удосконалення, адже макроекономічні показники за останні роки підтверджують погіршення економічного стану держави (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка основних економічних показників України у % до попереднього року*

| Показники економічного розвитку України | 2011 р. | 2012 р. | 2013 р. |
|-----------------------------------------|---------|---------|---------|
| Експорт,% | +35,8 | +2,8 | -9,4 |
| Імпорт,% | +40,1 | +4,4 | -9,4 |
| Індекс промислового виробництва,% | +8,8 | -1 | -5,2 |
| Обсяг роздрібної торгівлі,% | +14,9 | +15,7 | +9,5 |
| Валова продукція с/г,% | +16,6 | +9,9 | -5,1 |
| Реальна заробітна плата,% | +8,3 | +14,8 | +8,7 |

*Таблицю складено авторами на основі даних [1]